

Lehoczki Bernadett

Az Európai Unió és Latin-Amerika: halványuló elkötelezettség?

A több mint 300 éves spanyol- és portugál gyarmati uralom máig élő és létező struktúrákat, jellemvonásokat hagyott Latin-Amerikán. Az amerikai kontinens felfedezését követő évszázadokban a spanyol korona szigorúan őrizte monopolhatalmát a felfedezett területek adminisztrációja és a velük folytatott gazdasági kapcsolatok felett. A gyarmattartó hatalmaktól való függetlenedést követően Latin-Amerikában a spanyolok és portugálok helyét a britek, franciák és németek vették át, a XIX. század második felében ezen európai államok lettek Latin-Amerika legfőbb kereskedelmi partnerei és tőkebefektetői. A XIX-XX. század fordulójától mind határozottabban volt érezhető az USA növekvő befolyása a régióban, a II. világháborút követően az európai kapcsolat Latin-Amerika számára gyakorlatilag elveszett; a kimerült. Az újjáépítés előtt álló európai országoknak sem érdekük, sem erejük nem volt latin-amerikai pozícióik visszaszerzésére.

A Római Szerződéssel induló európai integráció létrejöttét követő évtizedekben a fejlődő államokkal kiépített kapcsolatrendszerében a latin-amerikai régió – mivel Spanyolország és Portugália ekkor még nem az EGK tagjai – nem számított prioritásnak. A francia alapító tagság, majd Nagy-Britannia csatlakozása nyomán az afrikai és ázsiai volt gyarmatokkal ápoltság, majd az afrikai és ázsiai volt gyarmatokkal ápoltság kapcsolatokat kerültek középpontba. (Holland, 2002:53) Az 1975-ös Loméi Konvenció kifejezetten hátrányos helyzetbe hozta a latin-amerikai országok túlnyomó többségét a világpiacon – kivéve a Karib-térség országait.

Az 1980-as évtized fontos fordulópontként vonult be az európai országok és Latin-Amerika kapcsolatának történelmébe; inentől erősödő politikai és gazdasági kapcsolatokat látunk a két térség között. E tendenciának több oka is megnevezhető. A közép-amerikai konfliktusok rendezésében való európai szerepvállalás (San José-i folyamat)¹ megteremtette a két térség közötti intézményes kapcsolatokat alapját, a latin-amerikai adósságválság megoldásának, illetve globális kiterjedése megakadályozásának igénye a régió felé fordította Európa figyelmét. Emellett a latin-amerikai államok demokratizálódási folyamatát a volt gyarmattartókon kívül más európai államok is tapasztalataik átadásával igyekeztek támogatni, végül Spanyolország és Portugália intézményes európai integrálódása mindenképpen új dimenziót hozott a Közösségek külkapcsolataiban. Mindezek eredményeként az 1990-es évek elején túlfűtött optimizmus jellemezte a Latin-Amerika és Európa közötti jövőbeli együttműködést, a közös értékek jegyében. A nyugati civilizáció olyan általános értékei, mint a demokrácia, a jogállamiság vagy az emberi jogok mellett különös hangsúlyt kapott a közös nyelv és a vallás; a kultúra fontos összekötő eleme Latin-Amerika és Európa (pontosabban az Ibériai-félsziget) kapcsolatrendszerének. Az ezredforduló ismét változásokat hozott a két térség kapcsolataiban, az előző két évtizedre jellemző egyértelműen pozitív, előremutató tendenciák az elmúlt közel egy évtizedben mintha bizonytalanabbá váltak, sőt néhol visszafordultak volna. A témával foglalkozó szakirodalom mind többet foglalkozik a kapcsolatok kiüresedésével és ellaposodásával.²

---

¹ A San José párbeszéd 1984-ben indult a közép-amerikai fegyveres konfliktusok békés rendezésének, valamint a térség demokratikus átmenetének segítése céljával. Az EU és Közép-Amerika között azóta is aktív politikai párbeszéd alapvető célkitűzései a béke és a demokrácia, a biztonság, valamint a gazdasági és társadalmi fejlődés elősegítése. A párbeszédet az Unió egyik legsikeresebb együttműködési folyamatának tekinti.

² Erről l. részletesebben: Youngs, 2002; Freres – Sanahuja, 2005; Kornat, 2007.

Jelen tanulmány a biregionális kapcsolatok elmúlt húsz évének felvázolására vállalkozik; politikai, gazdasági és intézményi dimenziók mentén. Az intézményi elem beemelését az magyarázza, hogy az Unió külkapcsolataira általában is jellemző „group to group” szemlélet a Latin-Amerikához fűződő viszonyban is strukturáló tényező.

Politikai kapcsolatok

Az 1990-es években az Unió fontos célkitűzése volt, hogy a nemzetközi rendszer globális szereplőjévé váljon, egyfajta „civil hatalommá”, amely központi közvetítői szerepet tölt be a világ konfliktusaiban, és hosszú távú gazdasági megoldásokban látja a politikai problémák legfőbb kulcsát (Freres, 2000:63) – ahogyan ezt már az 1980-as években Közép-Amerikában is hangsúlyozta. Ennek gyakorlati tükröződéseként Európa aktív diplomáciai szerepvállalással igyekezett pozícióit erősíteni, bőkezű segélyezőként, valamint a nemzetközi jog és a multilateralizmus határozott támogatójaként lépett fel a világpolitikában. Mindez komoly szerepet játszott a Latin-Amerika felé fordulásban, a térséggel kiépített szorosabb kapcsolat fontos eszköz volt az Unió globális célkitűzéseinek elérésében, valamint az Egyesült Államokkal szembeni alkupozíció és az USA-tól független, határozott nemzetközi identitás kidolgozásában. Latin-Amerika és az Unió politikai közeledését segítette Spanyolország és Portugália 1986-os EK-csatlakozása; az Unió szinte minden bővülésével alakul, kiegészül, új súlypontokat szerez az EU külkapcsolati rendszere. Az ibériai csatlakozás a latin-amerikai szálát fonta be a rendszerbe. Látnunk kell, hogy a volt gyarmatok felé fordulás, a latin-amerikai érdekek aktív védelme spanyol érdekeket is szolgált, erősítette Spanyolország Unión belüli érdekérvényesítését. (Drexler, 2004:28)

Az európai–latin-amerikai politikai kapcsolatok kiemelkedő területe volt – már a nyolcvanas években – a demokráciaépítés, a latin-amerikai politikai átmenetet Európa igyekezett saját tapasztalataival támogatni. Washington mellett Brüsszel vezető szerepet szánt magának a latin-amerikai demokratikus intézmények kiépítésében és működésük beindításában. Az Uniónak sikerült is bizonyos „önálló arculattal” fellépnie az alulról építkezés modelljének támogatásával, ami a civil szféra kiemelt jelentőségét, a non-profit kezdeményezések, szervezetek támogatását, valamint az állampolgári ismeretek oktatását helyezte előtérbe. Utóbbi célja volt a lakosság demokratikus folyamatokkal való megismertetése, valamint a marginalizált rétegek bekapcsolása a rendszerbe. (Youngs, 2002:117–118) Az EU szélesebb és összetettebb demokrácia-programot folytatott Latin-Amerikában, mint a világ bármely más régiójában, és jelentős anyagi támogatást is nyújtott ehhez: 1994 és 1997 között Demokrácia Kezdeményezési Alapja forrásainak több mint egyharmada Latin-Amerikába folyt (Youngs, 2002:115–116).

A kilencvenes években Latin-Amerikában kibontakozó új regionalizmus is fontos szerepet játszott a két térség kapcsolatainak szorosabbá válásában. Brüsszel interregionális megközelítése – „group to group” szemlélete – számára Latin-Amerika kitűnő terepnek bizonyult: az 1990-es években az Unió az egyes latin-amerikai integrációs tömörülésekkel való intézményi kapcsolatok határozott építésébe kezdett. (Giordano, 2003:10) Kiemelkedik ezek közül a Mercosur felé irányuló aktív közeledés – a hidegháború végét követő évtizedben az EU–Mercosur kapcsolatokat az interregionalizmus iskolapéldájának tekintették, az EU abban bízott, modell lehet majd a más régiók tömörüléseivel folytatott intézményépítéshez. (Bajo, 1999:938) Brüsszel számára tehát Latin-Amerika „lelkes gyakorlóterület” volt az intézményközi kapcsolatok később más régiókkal történő kiépítéséhez, és persze Latin-Amerika számára is fontos volt, hogy mind több szállal kapcsolódjon az USA ellensúlyaként (is) jól használható Európához. Ezen intézményközi kapcsolatok állandó fórumot teremtettek az európai és latin-amerikai magas rangú politikai vezetők, diplomaták párbeszédéhez. A latin-amerikai integráció aktív támogatása – a politikai és gazdasági stabilitás biztosításának

jelszavával – mai napig kiemelkedő pillére Brüsszel Latin-Amerika politikájának. (Crawley, 2006:176–177) Az Unió globális presztízsnövekedését segíti, hogy több latin-amerikai integrációs tömörülés – köztük az Andok Közösség és a Dél-amerikai Nemzetek Uniója modellként tekint az európai integrációra, annak intézményeire.

Az 1990-es évtized aktív eseménysorozata az 1999-ben összehívott első EU-Latin-Amerika csúcs megrendezésében (erről l. később) és az ott meghirdetett stratégiai szövetség jelszavában csúcsosodott ki. Az ezredforduló óta azonban mindinkább úgy tűnik, a stratégiai szövetség meghirdetése valójában az európai–latin-amerikai politikai (és gazdasági) kapcsolatok aranykorának a végét jelentette (Vengoa, 2006:2), a stratégiai szövetség fogalmát – eddig legalábbis – nem sikerült tartalommal megtölteni. Ezt bizonyítja, hogy az azóta megrendezett EU–Latin-Amerika csúcson, illetve a Brüsszel által rendszeresen kiadott, a latin-amerikai régióval kapcsolatos célkitűzéseket, kihívásokat megfogalmazó dokumentumokban mind gyakrabban tűnnek fel az olyan globális problémák, mint a szegénység elleni küzdelem vagy a környezetvédelem, háttérbe szorulnak a konkrét feladatok, az együttműködés határozott területei. (Grabendorff, 2003:12) Mindezt előrevetítette, hogy az 1999-es riói csúcson három pillért (politikai párbeszéd, szoros gazdasági és pénzügyi kapcsolatok, valamint együttműködés az oktatás, tudomány, technika és kultúra területén) neveztek meg a kapcsolatok alapjául, melyek mögött 55(!) prioritást fogalmaztak meg. (Mori, 2005) Az EU és Latin-Amerika kapcsolatrendszerével foglalkozó szakirodalomban gyakori kritika a „prioritásdömping”, vagyis a célkitűzések elburjánzása, amiből nehéz kibogozni, melyek az együttműködést valóban meghatározó tényezők. Az elmúlt évek tapasztalataiból úgy tűnik, nem sikerült azokat a vágányokat megtalálni, amelyek mentén az európai–latin-amerikai kapcsolatok jövője definiálható és irányítható lenne, a stratégiai partnerség fogalmát erősödő szkepszis övezi.

A 2001. szeptember 11-ét követő világpolitikai folyamatokból, eseményekből logikusan következhet(ne) az Unió és Latin-Amerika közeledése, kapcsolataik szorosabbra zárása a multilateralizmus jelszavával. Tény, hogy számos európai és latin-amerikai állam elítélte a 2003-as iraki háború megindítását, részese a Nemzetközi Büntetőbíróságnak és támogatja a Kiotói jegyzőkönyvet, mindezek ellenére ezekből a mozaikkockákból – egyelőre legalábbis – nem állt össze a kép. Ennek oka egyfelől, hogy az Egyesült Államok erősödő unilateralizmusa okán megroppant transz-atlanti kapcsolatok nem engedték Európának további konfliktusok halmozását az USA-val, ráadásul a latin-amerikai kapcsolatok brüsszeli szószólói – Spanyolország, Portugália és Olaszország – az iraki háború megindításának hívei voltak. (Carranza, 2004:6. Mindezek mellett a latin-amerikai politikai térkép átszíneződése, úgy tűnik, nemcsak az Egyesült Államokkal, de az EU-val sem támogatja a szorosabb kapcsolatokat.

A latin-amerikai államfők közül Hugo Chávez venezuelai és Evo Morales bolíviai elnök elsősorban gazdaságuk kulcsszektorainak államosításával kerültek ellentétbe az Unió egyes tagállamaival. Mindezek mellett annak ellenére, hogy az 1990-es években Kuba rendkívül fontos külkereskedelmi partnere volt az EU, oldotta a szigetország nemzetközi elszigeteltségét, a szigetország részt vesz az 1999 óta rendszeresen megrendezett EU–Latin-Amerika csúcson (míg az Amerikai Államok Szervezetében felfüggesztett tagsággal bír), 2003-ban 75 kubai másképp gondolkodó bebörtönzését követően a kapcsolatok összeomlottak. Bár 2005-ben – spanyol közbenjárásra – feloldották a diplomáciai szankciókat (EU Observer, 2007), az elmúlt években úgy tűnt, Brüsszel képtelen koherens Kuba-politika kialakítására. A 2006-ban Bécsben megrendezett EU–Latin-Amerika csúcson a kubai delegáció éles bírálatot fogalmazott meg az Unióval szemben, miszerint a két régió között meghirdetett stratégiai szövetség nem létezik, miután az Unió keleti bővítésére és Washingtonhoz fűződő viszonyára koncentrált. (Ortutay, 2006:28) Mindezt tetézte a 2007 novemberi, Santiago de Chile-i Ibéroamerikai csúcson kirobbant „¿Por que no te callas?”

botrány,³ ami fagyossá tette Venezuela és Spanyolország kapcsolatait. Nemcsak az EU és Venezuela, de az Unió és Latin-Amerika kapcsolataiban is érvágást jelentett a 2008 júniusában meghirdetett, 2010-ben bevezetésre tervezett új uniós migrációs politika. A latin-amerikai államok – tőlük szokatlan módon – egyöntetűen adtak hangot felháborodásuknak, és bár eltérő élű retorikával, de egységesen bírálták az Uniót a kérdésben. A Mercosur 2008 júliusában megrendezett, 35. találkozóján a teljes és társult tagok közös nyilatkozatban utasították vissza az illegális migráció kriminalizálásának bármilyen formáját, illetve általában a restriktív migrációs politikát. (Xinhuanet, 2008)

Újdonságot hozott Latin-Amerika és az Unió kapcsolatrendszerében, hogy Brüsszel – a korábbi szigorúan interregionális szemlélettel ellentétben – 2007 nyarán a latin-amerikai országok közül elsőként Brazíliával bilaterális stratégiai szövetséget kötött. A 2007 júliusában megrendezett első EU–brazil csúcson a felek rendszeres energiapolitikai párbeszéd fenntartásáról állapodtak meg. A találkozóknak az is célja volt, hogy támogassa az EU és a Mercosur közötti társulási megállapodásról szóló elakadt tárgyalások újrafelvételét. (Prensa Latina, 2007) 2008. április 16-án Brüsszelben az EU szociális ügyekért felelős biztosa, valamint a brazil szociális miniszter a társadalmi kohézió erősítését célzó megállapodást írtak alá, amellyel a felek között új, strukturált párbeszéd alapjait vetették meg szociálpolitikai kérdésekről. (EU portál, 2008) Kérdés, és az Unió és Latin-Amerika jövőbeli kapcsolatait erősen befolyásoló tényező, hogy a jövőben a bilaterális kapcsolatok átveszik-e az interregionális megközelítés elsődlegességét, a Brazíliával folytatott – elsősorban energia alapú – együttműködés elmélyül-e és hogyan fog hatni az Unió egyes latin-amerikai csoportosulásokkal folytatott kapcsolatára.

Gazdasági kapcsolatok

A kilencvenes években abszolút értékben jelentős volumenbeli növekedés volt tapasztalható a latin-amerikai országok és az EU tagállamok közötti kereskedelemben. E tendencia mögött a fentebb kifejtett szorosabbá váló politikai kapcsolatokat kell látnunk, illetve, hogy a nyolcvanas évek adósságválságának kezelésére bevezetett strukturális reformok keretében a latin-amerikai országok egyoldalú gazdasági liberalizációval kívántak integrálódni a világ gazdaság rendszerébe. Annak ellenére azonban, hogy 1990–2001 között a két régió kereskedelmi kapcsolatainak volumene megsokszorozódott, az EU tagországok részesedése csökkent a latin-amerikai kereskedelemben. Ez a latin-amerikai régió belüli kereskedelem növekedésével, illetve az Egyesült Államok és az ázsiai országok kereskedelmi jelenlétének növekedésével magyarázható. (Drexler, 2004:66–67.)

A 2000–2005 közötti időszakban az EU részesedése Latin-Amerika exportpiacán gyakorlatilag stagnált, 11-ről 12%-ra nőtt, ami az USA-énál jóval alacsonyabb arány (volumenében az EU és Latin-Amerika közötti kereskedelem az egyharmadát adja az USA és Latin-Amerika kereskedelmének) (Latin Business Chronicle, 2007), de még a régión belüli kereskedelem arányától is elmarad.

Az Unió és Latin-Amerika gazdasági kapcsolatait alrégióként vizsgálva éles törésvonalakat tapasztalhatunk. A következő elemzés külön nem hivatkozott adatai a CEPAL SIGCI adatbázisából valók. Mexikó esetében az Unió a NAFTA életbelépését követően komoly piaci veszteséget szenvedett: míg 1990-ben Mexikó teljes exportjának 12,8%-a irányult az Unióba, 1995-re ez az arány 4,2%-ra, 2000-re 3,3%-ra apadt. Mindezek ellenére jelenleg az EU –

³ Miután Chávez több alkalommal félbeszakította Zapatero spanyol elnök beszédét azzal, hogy elődjét, a konzervatív néppárti José María Aznart fasisztának nevezte, Zapatero megvédte a spanyol politikust és emlékeztetett arra, hogy elődjét demokratikus úton választották meg Spanyolország kormányfőjének. Erre a jelenlévő spanyol király előrehajolt és a venezuelai elnököt a „Miért nem fogod be a száját?” mondattal utasította rendre.

természetesen az Egyesült Államok után – Mexikó második legfőbb kereskedelmi partnere. A két fél között 2000-ben életbe lépett ún. Globális egyezmény (erről l. később) eredményének tekinthető, hogy az Unió ma a mexikói export 4,4%-át szívja föl (vagyis az ezredfordulóhoz képest valamelyes növekedést tapasztalunk), a mexikói importnak pedig 10,84%-t adják az uniós országok.

A közép-amerikai államok Unióval való kereskedelmének vizsgálatából azt láthatjuk, hogy a kilencvenes évek elején az EU a közép-amerikai termékek komoly felvevőpiaca volt, az egyes országok kivitelének 28-33%-a célozta az Unió országait (kivételként említhető Guatemala, ahol ez az arány 13,6% volt), azon belül is minden esetben Németország volt a legjelentősebb vásárló. Mára a Közép-Amerikai Közös Piac teljes kivitelének mindössze 10%-a célozza az Uniót.

A karibi államok az Unióval folytatott külkereskedelem tendenciáiban változatos képet mutatnak: a legtöbb Karib-térségbeli ország külkereskedelmében a kilencvenes évek elején az Unió 20-25%-os részesedéssel bírt, és ez az arány egyes esetekben mára csökkent (pl. Barbados esetében, 10% körülire), de legtöbbször gyakorlatilag stagnál az elmúlt közel két évtizedben. Közép-Amerikához képest tehát a Karibi-térség külkereskedelmében mindenképpen magasabb arányt képvisel az Unió, aminek hátterében az ACP-országokkal⁴ szembeni kereskedelmi kedvezményeket kell látnunk.

Az Andok Közösség teljes exportjának 11%-a irányul az Unióba. (De Lombaerde, 2007 p. 109.) Az egyes tagállamok esetében az EU-val folytatott kereskedelem aránya az egyes országok esetében 10-15% között mozog. Ezen országok esetében az ezredforduló óta lényegesen nem változott az Unióval folytatott kereskedelem aránya, a kilencvenes évek elejéhez képest viszont érezhetően csökkent (országonként 5-10%-kal), ez alól Ecuador jelent kivételt. Érdekes még, hogy az ezredforduló óta Venezuela exportpiacán az EU részesedése 5,48%-ról 9,96%-ra nőtt.

A latin-amerikai integrációs tömörülések közül a Mercosur külkereskedelmében számít legerősebb partnernek az EU, annak ellenére, hogy míg 1990-ben a Mercosur teljes exportjának 31,7%-a, mára csak 20,1%-a irányul az Unióba. Az ún. ABC országok (Argentína, Brazília, Chile) mindegyikének jelentős külkereskedelmi partnere az Unió, közülük Chile esetében a legerősebb az európai kereskedelmi kapocs, 2006-ban a teljes chilei kivitel 26,3%-a célozta az Unió piacát. Chile esetében az 1990-es adathoz (38,3%) képest jelentős csökkenést tapasztalunk, ugyanakkor 1995 óta gyakorlatilag stagnál az uniós részesedés a chilei kivitelben.

Kuba egyértelműen legfőbb kereskedelmi partnere az Unió, 2006-ban az EU a kubai export 40,4%-át szívta föl, míg a kubai import 21,7%-a érkezett innen. Ezek az adatok az ezredfordulóhoz képest az exportban csekély növekedést, az importban viszont jelentős csökkenést (34,6%-ról) jelentenek. Az Unión belül Hollandia és Spanyolország Kuba legfőbb kereskedelmi partnerei.

A Latin-Amerikát célzó európai befektetéseket vizsgálva szembetűnő az 1990-es évtized dinamikus növekedése, 1993 és 1999 között abszolút értékben a Latin-Amerikába érkező európai FDI nyolcszorosára növekedett. (Grabendorff, 2003:10) Az évtized folyamán az Unió átlagosan a térségbe érkező FDI egyharmadát adta (Grabendorff, 2003:10), a Latin-Amerikában működő európai multinacionális vállalatok fontos kapcsolódást jelentettek Latin-Amerika és a világgazdaság között. 1997-re az Unió az Egyesült Államoktól átvette a Latin-Amerika legnagyobb befektetője címet, 1999-re pedig a térségbe érkező európai befektetések volumene több mint kétszerese volt az USA-ból érkezőnek (1990-ben ez pont fordítva volt). (CEPAL, 2007:21.) Az 1990-es évtizedben német és spanyol befektetések adták a régióba

---

⁴ Asian, Pacific, Caribbean Countries – Ázsiai, Csendes-óceáni, Karibi államok.

irányuló FDI jelentős részét, a legfőbb célpontok a nagyobb dél-amerikai országok voltak. (CEPAL, 2007:23) Ma az Unió Latin-Amerikába irányuló befektetéseinek 75%-a irányul Dél-Amerikába, vagyis továbbra is legfőbb célpont a dél-amerikai szubkontinens, bár az ezredfordulóhoz képest valamelyest veszített súlyából. Ugyanakkor az 1999-es csúcsev óta a Latin-Amerikát célzó európai befektetések nemcsak volumenben, de arányukban is csökkenő tendenciát mutatnak, egyfelől a spanyol befektetések elmaradása miatt, másfelől pedig, mert az Egyesült Államok tartja befektetői pozícióit a térségben. (EU portál, 2006) 2006-ban a Latin-Amerikába érkező teljes FDI 21%-a érkezett Európából, amivel – hat év után – az EU ismét az USA mögé szorult. (EU portál, 2006) Az elmúlt években szembetűnő Spanyolország háttérbe szorulása (2001 és 2006 között az Unióból Latin-Amerikába irányuló befektetések 10%-ért felelt, mára részesedése durván 5%-ra csökkent), ma már Latin-Amerikában a legfőbb európai befektető Hollandia. (CEPAL, 2007:33.) Ugyanakkor az Unió a Latin-Amerikába érkező fejlesztési segélyek 55%-át adja (Ortutay, 2006:21–22), amivel egyértelműen a térség legjelentősebb segélyezője.

Az Európai Unió és Latin-Amerika közötti gazdasági kapcsolatok aszimmetrikusak abból a szempontból, hogy míg Latin-Amerika külkereskedelmének 13,8%-át adja az Unió, az EU exportjának 5,3%-a, importjának pedig 5,8%-a esik Latin-Amerikára. Ez az aránytalanság a kilencvenes években erőteljesebben jelen volt. A két térség gazdasági kapcsolatai koncentráltak, mivel a latin-amerikai régió belül elsősorban Dél-Amerikára, azon belül is az ABC országokra fókuszálnak. Az EU Latin-Amerikába irányuló exportjának 42,4%-áért, onnan érkező importjának pedig 58,2%-áért felel Argentína, Brazília és Chile. Érdekes, hogy 1996-ban még az uniós latin-amerikai export 57,1%-a célozta ezt a három országot, az EU importjában viszont már akkor is a maihoz hasonló aránnyal szerepeltek. (European Communities, 2008:31–56.) Vagyis az elmúlt évtizedben a Latin-Amerikába irányuló EU-export kiegyensúlyozottabb lett, egyenletesebb mintát mutat az egyes alrégiók között, kevésbé koncentrált az ABC-államokra, míg Argentína, Brazília és Chile Unióba irányuló exportja továbbra is fenntartja egyértelmű vezető szerepét Latin-Amerikán belül.

Az EU legfontosabb gazdasági érdekei tehát Latin-Amerikán belül a Mercosur tagállamaira és Chilére összpontosulnak, az Andok Közösséggel és a közép-amerikai országokkal megkezdett kereskedelmi tárgyalások azonban a következő években árnyalhatják ezt a képet.

Intézményi kapcsolatok

Latin-Amerika külkapcsolati rendszerében egyértelműen az Unióhoz fűződő viszony működik a legfejlettebb és legkiterjedtebb intézményi struktúrával. Az EU tagállamainak állam- és kormányfői rendszeres fórumon találkoznak a latin-amerikai országok elnökeivel, az EU intézményes kapcsolatokat ápol a legtöbb szubregionális latin-amerikai csoportosulással, emellett két latin-amerikai állam is társult tagja.

Az interregionális együttműködés első intézményi jelei az 1970-es évekre nyúlnak vissza. Ebben az évtizedben születtek az első kétoldalú kereskedelmi megállapodások az Unió és egyes latin-amerikai országok között,⁵ 1974-től öltött intézményes keretet az Európai Parlament és a Parlatino közötti párbeszéd. Ezt követte az 1980-as években a már fentebb említett San José párbeszéd, majd 1990-ben rendezték meg az EU és a Rió Csoport első miniszteri találkozóját, ahol annak rendszeres követéséről állapodtak meg. 1991 óta kerül rendszeres megrendezésre a spanyol és portugál, valamint a latin-amerikai állam- és kormányfők találkozójára, az Ibéroamerikai csúcs. Ezzel a kezdeményezéssel igyekszik demonstrálni Spanyolország és Portugália híd szerepét Európa és Latin-Amerika között.

---

⁵ 1971-ben Argentínával, 1974-ben Brazíliával, 1975-ben pedig Mexikóval kötött kereskedelmi egyezményt az Unió.

(Szilágyi, 2006 pp. 230–231.) 1995-ben az EU Bizottsága stratégiai dokumentumot adott ki Latin-Amerikával kapcsolatban, amelyben alrégióként vázolta fel az elérendő célokat. Ugyanebben az évben született meg az Unió és a Mercosur közötti együttműködési keretegyezmény, amelynek deklarált célkitűzése volt, hogy a későbbiekben megindítsák a társulási megállapodást célzó tárgyalásokat. (Rigler, 2004:17)

Az 1999-es riói csúcs óta kétfévente rendeznek EU–Latin-Amerika csúcst. ⁶ A 2006-ban Bécsben megrendezett találkozón szembetűnő volt, hogy a 25 európai és 33 latin-amerikai állam- és kormányfő nehezen talál konszenzust, nem utolsósorban a résztvevők magas száma miatt. Mindemellett a találkozót beárnyékolta az európai befektetők félelme, visszahúzódása az egyes latin-amerikai államok – Venezuela és Bolívia – államosításai miatt. Bécsben az Unió Mercosurral és Andok Közösséggel ápolta kapcsolataiban kevés előrelépés történt, a közép-amerikai országokhoz azonban egyértelműen közeledett Európa. (Ortutay, 2006:16) A 2008. május 15. és 17. között, Limában megrendezett találkozón a szegénység és társadalmi kirekesztettség elleni küzdelem, a globális felmelegedés megfékezése és a biregionális energetikai kapcsolatok álltak a tárgyalások középpontjában. A 60 állam- és kormányfő részvételével megrendezett csúcs eredménye a 15 oldalas záródokumentum – hasonlóan az eddigi nyilatkozatokhoz – kevés konkrétum mellett a kapcsolatok további erősítését tűzi ki célul. ⁷ A csúcstalálkozó megerősítette az Unió Közép-Amerika és az Andok Közösség fel való nyitását.

Az EU–Latin-Amerika kapcsolatok fontos eredményének tekinthető, hogy az Unió társulási megállapodást kötött Mexikóval és Chilével, vagyis két olyan jelentős latin-amerikai állammal, amelyek nem tagjai egyetlen régióbeli integrációs tömörülésnek sem. A tárgyalások sikeres lefolytatásában nagy szerepe volt annak, hogy azok az EU gazdaságának érzékeny szektorait (pl. mezőgazdaság) kevésbé érintették, ellentétben a később taglalt EU–Mercosur megállapodással. (Faust, 2006:164) Mexikó volt az első latin-amerikai ország, amellyel Brüsszel gazdasági és politikai társulási megállapodást írt alá, 1997-ben. A 2000-ben életbe lépett ún. Globális egyezmény három pilléren alapul: gazdasági partnerségen, politikai párbeszeden és együttműködésen. A megállapodás alapjait a demokratikus elvekben és az emberi jogok védelmében jelölték meg. (EU portál, 2008a) Az Unió és Chile képviselői 2002. november 18-án írták alá a társulási megállapodást, amely 2005 óta van érvényben. Az egyezmény ugyanarra a három pilléren épül, mint az EU–Mexikó megállapodás, mégis az EU által tárgyalta bilaterális megállapodások egyik legambiciózusabbikaként tartják számon, az áruk és szolgáltatások szabad kereskedelme mellett kitér a tőkeáramlások liberalizációjára, a szellemi tulajdonjogok védelmére is. (EU portál, 2008b) Az EU–Chile megállapodás erős intézményi keretet állít fel – Társulási Tanács és Társulási Bizottság képében. Fontos különbség a két egyezmény között, hogy Chile esetében már a társulási megállapodás tartalmazta a szabad kereskedelem megvalósításának legfőbb aspektusait. A kereskedelmi liberalizációt célzó tárgyalások Mexikó esetében 2000. július 1-jén, míg Chilével 2003. február 1-jén indultak meg. A kereskedelmi liberalizáció eredményeként Mexikó és az EU között megugrott a kereskedelem volumene, de az Unióból származó mexikói import dinamikusabb növekedésnek indult, mint az oda irányuló mexikói export, így Mexikó Unióval szembeni kereskedelmi deficitje erőteljesen növekedett, 1999 és 2004 között megduplázódott. (Mori, 2005:11) Az EU és Mexikó közötti kereskedelem néhány európai országra (Németország, Olaszország, Spanyolország) koncentrálódik. Chile esetében a szabad kereskedelem megvalósulásának első lépcsői szintén növelték a kereskedelem volumenét, ebben az esetben azonban pontosan az Unióval szembeni chilei kereskedelmi többlet

---

⁶ A másodikra 2002-ben Madridban, a harmadikra 2004-ben Guadalajarában (Mexikó), a negyedikre 2006-ban Bécsben, az ötödikre pedig 2008-ban Limában került sor.

⁷ A dokumentum elérhető a csúcstalálkozó hivatalos honlapján: <http://www.vcumbrealcue.org/>

emelkedett.⁸ Összességében Chile export-válaszképessége dinamikusabb volt Mexikóénál, ami nem meglepő a chilei külgazdaság diverzifikáltságának tükrében. Ugyanakkor a bilaterális kereskedelmi adatokat⁹ vizsgálva mindkét esetben azt tapasztaljuk, hogy a szabadkereskedelmi tárgyalásokat követő évek dinamizmusát az elmúlt években lassulás követte, vagyis hosszabb távú, Mexikó és Chile külkereskedelmi kapcsolatrendszerét alapjaiban érintő, átstrukturáló változás nem várható.

Brüsszel 1999-ben szintén társulási megállapodást célzó tárgyalásokat kezdett a Mercosurral, de ezek 2004-ben elakadtak. Az EU–Mercosur tárgyalások klasszikus fejlett-fejlődő államok közötti szabadkereskedelmi egyezményeket jellemző nehézségekbe ütköztek, az európai mezőgazdaságot védő protekcionizmus különösen neuralgikus pont volt. Fontos tényező, hogy az EU–Mercosur tárgyalások párhuzamosan zajlottak az amerikai kontinens integrációját célzó FTAA (Összamerikai Szabadkereskedelmi Övezet) tárgyalásokkal, a kettő „egymást húzta”, sürgette; az ezredfordulót követő években egyfajta közvetett verseny alakult ki a dél-amerikai piacokért Washington és Brüsszel között, egyikük sem szerette volna, hogy a másik őt megelőzve „célba érjen”. 2004 óta több kísérlet is történt a tárgyalások újrafelvételére, 2005-ben az EU–Mercosur Üzleti Fórum által elfogadott Luxemburgi Nyilatkozat felhívta a feleket a társulási megállapodást célzó tárgyalások újrafelvételére, 10 2007 decemberében pedig az Unió és a Mercosur képviselői közös nyilatkozatban deklarálták a politikai akarat meglétét a tárgyalások újrakezdéséhez. (EU portál, 2008c)

A 2007-es év valamifajta súlyponteltolódás kezdetét jelezte az uniós Latin-Amerika politikában; ebben az évben ugyanis az EU megállapodott a közép-amerikai országokkal és az Andok Közösséggel is, hogy megkezdik a társulási megállapodást célzó tárgyalásokat. (A két alrégióval Brüsszel már 2003 decemberében megállapodást írta alá politikai párbeszéd megkezdéséről és együttműködésről.) Közép-Amerika és az Unió között 2008 februárjában, Brüsszelben zajlott a társulási megállapodást célzó tárgyalások második fordulója. (EU portál, 2008d) A tárgyalások lezárását 2009-re tervezik. Az Andok Közösséggel eddig három tárgyalási fordulót zártak le,¹¹ de a tárgyalásokat nehezíti, hogy a tagállamok között nincs konszenzus az EU-hoz fűződő viszonyról; míg Kolumbia és Peru szabadkereskedelmi-pártiak, Bolívia és Ecuador „FTA-ellenesek”. (Bilaterals, 2008) Mindebből úgy látszik, mintha a Mercosur relatív háttérbe szorulásával Közép-Amerika és az Andok térség a korábbiaknál nagyobb súlyt kapna az Unió Latin-Amerika politikájában. Ezek Latin-Amerika pontosan azon alrégiói, amelyekkel Washington az FTAA kudarc óta szorosabb kapcsolatokat igyekszik kiépíteni – szabadkereskedelmi egyezmények formájában.

Összegzés

Az elmúlt húsz évben az EU és Latin-Amerika kapcsolatainak íve sok tekintetben követte az Egyesült Államok és a latin-amerikai régió viszonyának alakulását. A „lelkes kilencvenes éveket” szélesedő gazdasági kapcsolatok, Latin-Amerika privatizációs folyamatában aktív

---

⁸ Chile legfőbb európai kereskedelmi partnerei Franciaország, Németország, Olaszország, Hollandia, Spanyolország és Nagy-Britannia. CEPAL SIGCI.

⁹ 2000-ben a teljes mexikói export 3,3%-át szívtá fel az Unió, 2004-ben 3,4%-át, 2005-ben 4,2%-át, 2006-ban pedig 4,3%-át. Chile esetében ugyanez az arány 2000-ben 24,8%, 2004-ben 24,8%, 2005-ben 23,3%, 2006-ban pedig 26,3% volt. 2000-ben a teljes mexikói import 8,5%-a érkezett az Unióból, 2004-ben 10,6%-a, 2005-ben 11,2%-a, 2006-ban pedig 10,8%-a. Chile esetében 2000-ben az import 17,1%-a, 2004-ben 15,7%-a, 2005-ben 16,6%-a, 2006-ban pedig 14,6%-a érkezett az Unióból. Forrás: CEPAL SIGCI.

¹⁰ Erről l. bővebben: a MEFB hivatalos honlapja: <http://www.mebf.org>.

¹¹ Az első fordulóra 2007 szeptemberében Bogotában, a másodikra 2007 decemberében Brüsszelben, a harmadikra pedig 2008 áprilisában Quito-ban került sor.

európai részvétel és a demokrácia, emberi jogok tiszteletben tartásának jelszavai mellett az interregionális kapcsolatok – főként európai vezénnyel zajló – feljutása kísérte. A stratégiai partnerség 1999-es megkötése óta azonban az EU és Latin-Amerika külkapcsolati rendszerében is mintha egy lépéssel hátrébb csúszott volna a másik fél. Latin-amerikai oldalon ennek fontos oka az európai „megváltásban” vagy legalábbis diverzifikációban való csalódottság, az ezredfordulót körülölelő válságok (az ázsiai válság átgyűrűzése és a 2001–2002-es argentin válság), valamint az Amerika-közi kapcsolatokat is erősen befolyásoló latin-amerikai ún. neopopulista fordulat. Olvadni látszik az Unió részéről oly sokat hangoztatott „interdependencia”, „társulás” és „partnerség” varázsereje, amelyek az előző évtizedben a latin-amerikai államok szemében megkülönböztették Brüsszelt Washington szigorúan önérdékkövető Latin-Amerika politikájától. Emellett úgy tűnik, az EU sem képes a neoliberális modellen túlmutató alternatívát nyújtani. Az Unió részéről a távolodást elősegítő tényező volt a belső identitásválság, a terrorizmus elleni háború kapcsán megroppant transzatlanti viszony, valamint a 2004-es EU-bővítés. Az ezredforduló óta úgy tűnik, az 1990-es évek közös értékeit nem sikerül(t legalábbis eddig) koherens stratégiává konvertálni, aminek következtében mindkét oldalon erősödő pesszimizmus övezi a két térség kapcsolatainak jövőjét.

A latin-amerikai régió politikai és gazdasági irányvonalát befolyásoló tényező lesz, hogy a következő években, évtizedekben visszaépülnek-e az Unió (és az Egyesült Államok) korábbi pozíciói vagy az elsősorban dél-amerikai ún. neopopulista latin-amerikai elnökök által preferált új partnerekhez (Oroszország, Kína, India, Irán, Dél-Afrika) fűződő erősödő kapcsolatok tovább lazítják a stratégiai partnerség szövetét.

Felhasznált irodalom:

- Bajo, Sanchez (1999) *The European Union and Mercosur: A Case of Inter-regionalism*. In: *Third World Quarterly*, 5. sz.. 927–941.
- Bilaterals (2008d) El CAN trabaja para reanudar diálogo con UE. augusztus 5. Forrás: www.bilaterals.org Letöltés: 2008. augusztus 10.
- Carranza, Mario (2004b) Toward a Strategic Partnership? The European Union and Latin America in the Post September 11th Era. In: *Nueva Sociedad*. Forrás: http://www.nuso.org/upload/anexos/foro_200.pdf Letöltés dátuma: 2008. február 7.
- CEPAL (2007): *La inversión extranjera en América Latina y el Caribe*. 2006. Santiago de Chile.
- Crawley, Andrew (2006) Europe-Latin America (EU-LAC) relations – Toward interregional coalition-building? In: Hänggi – Roloff – Jürgen Rüländ (szerk.) (2006): *Interregionalism and International Relations*. Routledge, New York. pp. 168–185.
- De Lombaerde, Philippe (szerk.) (2007) *Multilateralism, Regionalism and Bilateralism in Trade and Investment*. Springer, Dordrecht.
- Drexler, András (2004) *Az Európai Unió-Latin-Amerika kapcsolatrendszer: Spanyolország szerepvállalása*. PhD értekezés, Budapesti Corvinus Egyetem. Nemzetközi kapcsolatok multidiszciplináris doktori iskola.
- EU Observer (2007) Details emerge of draft EU strategy on Cuba. június 7. Forrás: http://euobserver.com/9/24219?rss_rk=1, 2008. február 7.
- EU portál (2006): EU-Latin America Trade Relations at the bi-regional level. Forrás: http://ec.europa.eu/external_relations/la/index.htm#Trade_relations Letöltés dátuma: 2008. január 20.
- EU portál (2008a): EU-Mexico relations. Forrás: http://ec.europa.eu/external_relations/mexico/index_en.htm Letöltés dátuma: 2008. január 20.

- EU portál (2008b) EU-Chile relations.
 Forrás: http://ec.europa.eu/trade/issues/bilateral/countries/chile/index_en.htm. Letöltés dátuma: 2008. január 20.
- EU portál (2008c): EU-Mercosur relations.
 Forrás: http://ec.europa.eu/external_relations/mercosur/index_en.htm Letöltés dátuma: 2008. január 20.
- EU portál (2008d) Central America: Commission holds second round of negotiations for an Association Agreement. Press release, Brüsszel, február 22. Forrás: europa.eu.int Letöltés dátuma: 2008. február 7.
- European Communities (2008) External and Intra-European Union Trade. Statistical Yearbook – Data 1958-2006. Eurostat Statistical Books.
- Faust, Jörg (2006): The European Union's relations with Mercosur – The issue of interregional trade liberalization. In: Hänggi – Roloff – Rüländ (szerk.) Interregionalism and International Relations. Routledge, New York. pp. 155–168.
- Freres, Christian (2000) The European Union as a Global „Civilian Power”: Development Cooperation in EU-Latin American Relations. In: Journal of Interamerican Studies and World Affairs. Special Issue: The European Union and Latin America: Changing Relations. 2. sz. pp. 63–86.
- Freres, Christian – Sanahuja, José Antonio (2005) Study on Relations between the European Union and Latin America. Instituto Complutense de Estudios Internacionales, Madrid.
- Giordano, Paolo (2003) Las relaciones Unión Europea – América Latina en el marco del sistema comercial multilateral. In: Revista de Economía, 806. sz. pp. 9–21.
- Grabendorff, Wolf (2003) America Latina y la Unión Europea: Una asociación estratégica? Forrás: <http://www.observatorioandino.org.co/docs/AL-%20UE.pdf> Letöltés dátuma: 2008. február 7.
- Holland, Martin (2002) The European Union and the Third World. Palgrave, New York.
- Kornat, Gerhard Drekonja (2007): La “Europa Americana” o la metamorfosis de la asociación estratégica. OBREAL/EULARO Conference Papers.
- Latin Business Chronicle (2007) EU Trade with Latin America Sets New Record. www.latinbusinesschronicle.com. május 29. Letöltés dátuma: 2008. január 20.
- Mori, Antonella (2005) Trade Liberalization and Cooperation – Is the EU Approach towards Latin America Working Well?
 Forrás: http://www.iadb.org/intal/aplicaciones/uploads/ponencias/Foro_ELSNIT_2005_02_Mori.pdf. Letöltés dátuma: 2008. február 7.
- Ortutay, L. Gyula (2006) Bolívar kardja járja be Latin-Amerikát. In: Európai Tükör. 7–8. sz. pp. 16–29.
- Prensa Latina (2007) Presidente nicaragüense critica CAFTA y defiende el ALBA. Forrás: www.prensalatina.com.mx Letöltés dátuma: 2008. március 20.
- Rigler, Dorottya (2004): A legfontosabb latin-amerikai regionális integrációs csoportok és az Európai Unió kapcsolatai. In: EU Working Papers. 1–2. sz. pp. 3–45.
- Szilágyi, István (2006) Portugália és Spanyolország – Történelem és politika a 20. században. Veszprém.
- Vengoa, Hugo (2006) Unión Europea y America Latina: interacciones en lugar de relaciones? OBREAL/EULARO specialist papers. július. Bogotá.
- Xinhuanet (2008) Latin American leaders reject EU new immigration policy. július 2.
 Forrás: http://news.xinhuanet.com/english/2008-07/02/content_8474939.htm Letöltés dátuma: 2008. augusztus 10.
- Youngs, Richard (2002) The European Union and Democracy in Latin America. In: Latin American Politics and Society. 3. sz. pp. 111–139.